

Helligtrekongers søndag

Salmevalg

749: I østen stiger solen op

362: Gør dig nu rede, kristenhed

138: De hellig tre konger så hjertensglad

136: Dejlig er den himmelblå

356: Almagts Gud velsignet vær

Dette hellige evangelium skriver evangelisten Matthæus

Da Jesus var født i Betlehem i Judæa i kong Herodes' dage, se, da kom der nogle vise mænd fra Østerland til Jerusalem og spurgte: "Hver er jødernes nyfødte konge? For vi har set hans stjerne gå op og er kommet for at tilbede ham."

Da kong Herodes hørte det, blev han forfærdet, og hele Jerusalem med ham. Og han sammenkaldte alle ypperstepræsterne og folkets skriftkloge og spurgte dem, hvor Kristus skulle fødes. De svarede ham: "I Betlehem i Judæa. For således er der skrevet ved profeten:

'Du, Betlehem i Judas land,

du er på ingen måde den mindste blandt Judas fyrster.

Fra dig skal der udgå en hersker,
som skal vogte mit folk, Israel.”

Så tilkaldte Herodes i al hemmelighed de vise mænd og forhørte dem indgående om, hvornår stjernen havde vist sig. Og han sendte dem til Betlehem og sagde: ”Gå hen og spørg jer nøje for om barnet; og når I har fundet det, så giv mig besked, for at også jeg kan komme og tilbede det.” Da de havde hørt på kongen, tog de af sted, og se, stjernen, som de havde set gå op, gik foran dem, indtil den stod stille over det sted, hvor barnet var. Da de så stjernen, var deres glæde meget stor. Og de gik ind i huset og så barnet hos dets mor Maria, og de faldt ned og tilbad det, og de åbnede for deres gemmer og frembar gaver til det, guld røgelse og myrra. Men i drømme fik de en åbenbaring om ikke at tage tilbage til Herodes, og de vendte hjem til deres land ad en anden vej.

Prædiken

Det er Helligtrekongers søndag, og på denne søndag skal vi, naturligvis og efter prædikenen, synge ”Dejlig er den Himmel blå”. Salmen er skrevet af Grundtvig, og den er hans første vellykkede salme skrevet allerede i december 1810 og udgivet året efter. Grundtvig døde i 1872, og fra 1810-1872 nåede han at digte mere end 2.000 salmer.

Salmen er skrevet i en tid, hvor Grundtvig var ramt af voldsomme anfægtelser. Han var i slutningen af 20’erne, havde taget sin eksamen i teologi, havde arbejdet som huslærer på Langeland og boede nu i København, hvor han var i færd med at skabe sig et navn som forfatter og skribent. Men netop i denne for Grundtvig afgørende tid kom der først et brev fra hans far og senere et mere indtrængende brev fra hans mor, hvor de beder ham om at komme hjem til Udby og virke som kapellan, hjælpepræst, i faderens sogn, for den gamle var afkræftet og havde brug for bistand. Grundtvig var ikke begejstret. Der var to hovedårsager: Han stod foran sit gennembrud som forfatter, og så var han i tvivl om sin tro. Grundtvig følte, at

hans tro i højere grad var en intellektuel overbevisning end udtryk for en dyb tillid til Guds kærlighed. Og derfor var han altså ramt af voldsomme anfægtelser: Han kunne ikke, mente han, med en ren samvittighed bestride embedet. Han kom i denne tid med voldsomme udfald mod de københavnske præster, der ifølge Grundtvig prædikede alt for rationelt: han udgav sin prøveprædiken fra sin indstilling til ordination. Prædikenen bar titlen: ”Hvordan er Herrens Ord forsvundet ud af hans hus?” Og i prædikenen angreb Grundtvig de københavnske præster for deres mangel på evne til at forkynde Guds Ord i dets fulde virkningskraft. Grundtvig havde altså nogle klare holdninger om, at sand kristendom måtte være funderet i Bibelens fortælling og ikke i rationelle spekulationer, og det var prædikantens opgave, at fremdrage fortællingernes kraft til vækkelse og tro. Men kunne han selv det, når han tvivlede på Guds Ord?

Grundtvig blev som følge af den personlige krise syg, og han lagde sig i sengen d. 12. december 1810; men hans venner var bekymrede, for de voldsomme anfægtelser

resulterede i store humørsvingninger, fra det maniske til det depressive, fra arrogant selvhævdelse til hjælpeløs afhængighed. Derfor fulgte vennen og filosofen, Frederik Christian Sibbern, med ham til Udby, hvor han måtte få hjælp af forældrene. På vejen overnattede de i det samme værelse på Vindbyholt Kro. Grundtvig bad højt hele natten, og Sibbern var nervøs for, at Grundtvigs højlydte bønner skulle holde de øvrige gæster på kroen vågne. Næste morgen fortalte Grundtvig, at han i løbet af natten havde mærket djævelen sno sig som en slange om hans krop.

Og det var altså i denne sjælstilstand, at salmen, ”Dejlig er den himmel blå”, blev til. Salmen blev skrevet midt imellem højtflyvende planer om at blive kristen reformator og den dybeste fortvivlelse over, om han mon selv var kristen. Det er en børnesang, og den er måske blevet til i et havblik, mens stormen skifter fra den ene retning til den anden. Sådan udlagde i hvert fald salmeforsker Anders Malling tilblivelsen af salmen.

Og med den baggrundsviden får salmen en alvorligere tone. På den ene side er salmen en bibelhistorisk salme,

der ligger meget tæt op ad fortællingen om de tre vise mænd, der følger stjernen til Betlehem. Derfor kalder vi det en børnesalme, for den er let at forstå, og vi lærer fortællingen at kende, når vi synger salmen.

Men salmen er også et aktivt modsvar til den følelsesforladte og rationelle forkyndelse, der var gledet langt væk fra sagens kerne, og som teologerne yndede i kølvandet på oplysningstiden. Grundtvig taler imod denne rationalisme om en anden oplysning end fornuftens: den oplysning, der udgår fra Gud, Guds lys. Stjernen over Betlehem.

Salmen begynder i den mørke og klare nat, hvor stjernerne blinker, og hvor vi kan opleve denne her fornemmelse af, at vi er ganske små, men at vi samtidig er en del noget vældig stort. Og dér, midt i den mørke nat lyser pludselig den klareste stjerne. I modsætning til bibelfortællingen begynder salmen i himlen. Den begynder med at vise os den samme himmel, som de vise mænd betragtede. Men de vise mænd så en stjerne, som vi ikke kan se: En stjerne, der lyser så klart som en sol. Og de ved, hvad det betyder –

at en stor konge er født – så de begiver sig afsted for at tilbede kongen. De følger stjernen, og den leder vismændene til stalden i Betlehem – til vor Herre Kristus.

Men i vers seks skifter salmen fra at fortælle bibelhistorien med et særligt fokus på stjernen, til at fortælle os, der synger den, at vi også har en stjerne, som vi kan følge, og som vil lede os til Jesus Kristus: Nemlig Guddomsordet. Altså Bibelen.

Så det var Grundtvigs svar: Når vi tør læse Bibelen, sådan som barnet læser den, og altså ikke med det etiske og historisk-kritiske fortegn, der ødelægger den umiddelbare glæde over fortællingen, så vil vi uden større anstrengelse forstå, at Jesus Kristus er vores frelser.

Grundtvig-forskerne strides om hvilke vendepunkter, der var de største i Grundtvigs liv. Men de fleste er enige om, at december 1810 ligger i top 3, for da Grundtvig nåede frem til Udby tog faderen imod ham, og rejsevennen, Frederik Christian Sibbern, fortæller forbløffet om faderens afbalancerede reaktion: ”Min søn har

anfægtelser, sagde han, og derved vidste han, hvad han havde for sig.”

Og dér, i barndommens land, fandt Grundtvig tilbage til sin barndoms tro, vejledt af sine egne tanker og sin egen salme, men også af en barndomserindring om glæden ved bibel-fortællingerne. Han kastede sig derfor helhjetet ud i præstegerningen i Udby sogn. Det var en frugtbar tid og det gik godt i embedet. Grundtvig opdagede muligheder for kontakt og gensidighed, hvor han ikke havde ventet at finde det.

Stjernen blev et nyt svar for Grundtvig på de sjælelige og åndelige anfægtelser, for, som han sagde, så var det klare Guddomsord alt, hvad vi havde behov for: Bibelen er ”et indbegreb af alt, hvad der troet og fulgt kan gøre os timelig og evig lykkelig.”

Det er jo noget af en påstand, og vi burde måske udfordre hinanden for at se, om det nu også kan være sandt. Men jeg tror, det er sandt. Og jeg tror også, at det er en større omvæltning, end vi bryder os om. Tag bare fortællingen om de tre vise mænd. Den handler om magt. Stjernen er

udtryk for den overjordiske magt, mens kærlighedsbarnet, Jesus Kristus, tilbedes som den egentlige konge i stedet for Kong Herodes. Det er så ubehagelig en sandhed for Herodes, at han beslutter sig for at gøre det mest grusomme, man kan forestille sig: at slå alle (dreng-)børn under to år ihjel.

Det ironiske er, at Herodes, der sidder på tronen i kraft af sin magt, end ikke har hørt om, at der er født en konge mindre end en dagsrejse fra Jerusalem. Og da han hører om kongesønnen, har han ikke modet til at følge med de vise mænd til barnet i krybben. Tro kræver mod. Et anderledes mod, end det Herodes kender til, fordi troens forudsætning ikke bygger på verdslig magt, men på tillid. Troens forudsætning er Guds ubegribelige kærlighed, der er så stor, at den lyser op som en sol om natten.

Grundtvigs svar på sin personlige krise og på den rationelle og døde kristendom var, som sagt, oplysningen ved det klare Guddomsord. Men stjernen er ikke bare Bibelens Ord, stjernen er også Jesus Kristus selv, og det beskrev

Grundtvig i et vers af Dejlig er den himmel blå, som desværre ikke er med i salmebogen. Det lyder således:

Østerlands de vise mænd
fandt dog stjernen der igen,
som de skued i det høje,
thi i barnets milde øje
funklende og klar den sad.

Skal vi forstå Bibelen som en bog, der er ”indbegrebet af alt, hvad der troet og fulgt kan gøre os timelig og evig lykkelig”, så skal vi læse den ud fra den præmis, at Jesus selv oplyser og afslører meningen med ordene. Vi skal læse Bibelen med bevidstheden om, at Jesus er både Gud og menneske. Troen på Jesus Kristus er nøglen til at forstå Bibelen på et dybere plan end det rent teoretiske.

Luther udtrykte det med ordene, at vi skal tolke Bibelen, så den driver på Kristus. Men både Luther og Grundtvig kunne så tilføje, at Kristus var genopstået i menighedens fællesskab. Derfor var Grundtvigs anfægtelser så store: Tro er ikke blot et spørgsmål om at anvende de rigtige ord, det er også en måde at leve på. Fortællingen om Jesus Kristus,

om Guds søn, er en fortælling til fællesskabet. Derfor er der i mange kirker en stjerne over alteret. I Jerlev kirke er der en klar, lysende lampe, og det er jo i grunden det samme. Og derfor har vi i Ødsted Kirke en stjerne over alteret. Den lyser over det sted, hvor vi fejrer nadver. Kig op, hvis I senere i gudstjenesten kommer til alters – og smil derpå til jeres sidemand. Amen.

Kirkebøn

Evige og almægtige Gud, vort lys og vor trøst. Dit lys skinner selv i det dødens mørke, vi ikke kan gennemtrænge; for dit lys er livets lys.

Lad dit lys skinne for alle mennesker på jorden. Lad det skinne, hvor der er ufred og krig. Lad dit lys blive åbenbaret, hvor mennesker lider og forfølges af andre mennesker. Tænd en flamme i de mennesker, der er ensomme og forladte, i dem, der har mistet troen og håbet, og i dem, der har mistet de mennesker, de holdt allermost af. Lad dit evige lys skinne for dem, der er blevet svigtet og dem, der er lagt for had. Lys for dem, der er

syge eller som ligger for døden. Tænd lys i de mørke afkroge, hvor vi aldrig ville sætte vores ben, eller på de steder, vi end ikke kender til.

Og giv os så mod til at genkende dit lys i vores næste. Hjælp os til at se lyset, hvor vi ellers kun så mørke. Giv os mod til at vidne om det lys, når man benægter, at det findes.

Amen.